

Újabb bizonyosság ez, hogy szellemi életünk népeink minden vonatkozású együttélésének arra a lépcsőfokára emelkedett, amelyről ma már egy könyv visszhangja a konvencionális regisztráláson túl oda is eljut, ahonnan erre a fél évszázados munkára mindig a választ vártuk.

Sava Babić írói készségének és olvasói hűségének ezért sokat köszönhetünk. És ez a köszönet nem is maradt el. A műfordítói munkában elért maradandó értékű s számunkra új utakat törő eredményeiért a Szenteleky-napokon a Bazsalikom elnevezésű díjjal tüntették ki.

LÉVAY ENDRE

A VÁNDOR VISSZANÉZ

HERCEG JÁNOS: *Két világ.*

Forum, Újvidék, 1972.

Herceg János még húszéves sem volt, amikor letoppant az akkor már kibontakozott vajdasági magyar irodalomba, s megismerkedett a szabadkai Szervezett Munkás embereivel és Szenteleky Kornéllal is, akinek már sikerült egy táborba gyűjtenie a »polgári« írókat és a proletariátus harcának elkötelezettjeit. Akkoriban még erősen divott a felfogás, amely a »polgári« és a »proletár« írók között kisse dogmatikus különbséget tett (s ezt, bármilyen különös is, a nagytökés Bács megyei Napló szerkesztőségében dolgozó magyarországi emigráns, Haraszti Sándor képviselte); viszont az 1928-ban megjelent *Kéve* c. költői antológiában már nagyon jól megfértek egymás mellett az olyan kommunista világszemléletű költők, mint Haraszti Sándor avagy Mikes Flóris, másrészt pedig Gergely Boriska, Amburus Balázs és a többi polgári költő. (Akkoriban még nem ismerhettük a jelszót, hogy nem az a fontos, honnan jössz, hanem az, hogy hová mégy.) Így aztán, mint ezt most a vallomásszerű emlékiratból látjuk, az ifjú Herceg Jánosnak is volt egy korszaka, amikor majd egy évtizeddel az avantgardista Út után megindította az avantgardista Ikszet és problémát okozott neki, vajon megengedhető-e, hogy a Szervezett Munkás hasábjain kívül, horribile dictu, Szenteleky Vajdasági Írásának, avagy A Mi Irodalmunknak, majd a Kalangyának dolgozzék. Ezt a »két világot« találta meg Herceg János akkor is, amikor egy időre Budapesten próbált szerencsét, és ezzel megint egy másik világba lépett, vagyis elszakadt Vajdaságtól, ahová azonban mindig visszavágyott, sőt kitűnt, hogy a »polgári« írók új világot elkészítő, de a művészi színvonalat mindig szem előtt tartó irodalma legalább olyan kedves volt előtte, mint a »szociális« irodalmat ápoló íróké. Ezzel párhuzamosan más síkon is »két világ« előtt találhatta magát: a jugoszláv irodalom és a jugoszláv népek megismerése után ezekben ugyanolyan értékeket fedezett fel, akár a magyar írók világában, s hamarosan belátta, hogy nagyobb lényegbeli különbségek vannak magyar és magyar, mint délszláv és magyar írók között, akik osztályszármazásukra való tekintet nélkül egy becsületesebb és emberibb világ megalkotásán fáradoznak, s ezzel épp a múlt örökségét, a vérontást, az újabb háborúkat igekezknek elkerülni.

Ezekről és saját magáról, saját maga indulásáról vall becsületos önkritikával és sokszor a művészet iránt érzett alázattal Herceg János. Ezek a vallomások emlékezései teszik igazán értékesé ezt a kötetet, melyben egész sor magyarországi és jugoszláviai magyar íróval ismerkedünk meg, akikkel Herceg Budapesten és »odalenn« Vajdaságban pályatársi és baráti kap-

csolatban állt. Megtudjuk, hogy Budapesten az elsők között volt Németh László, aki nem csupán Miroslav Krleža és Ivo Andrić irodalma iránt érdeklődött, hanem a jugoszláviai magyar írók (Szenteleky, Szirmai stb.) iránt is és a jugoszláviai magyar irodalom talpraállítását azonnal segítette, hogy eredeti kéziratokat adott a Kalangyának s ezzel igyekezett a Kalangya és a jugoszláviai magyar könyvkiadás hadállását is megerősíteni. A kötetben jó néhány portrét kapunk a jugoszláviai magyar irodalom művelőiről; ezek közt elsősorban a Szentelekyről, Szirmai Károlyról és Kende Ferencről biztos kézzel megrajzolt portrékat kell megemlítenünk. De ugyanilyen emberközlelől kapjuk az azóta elhunyt Veljko Petrović, Todor Manojlović és pályáján magasra felívelt Mladen Leskovac alakját. A magyar irodalomból pedig valóban hosszú lenne felsorolni azokat, akikkel kétszeri hosszabb budapesti tartózkodása és munkássága során Herceg János találkozott. (Ezek közt Tersánszky Józsi Jenő kapta a legszebb helyet.)

Az persze szinte természetes, hogy a szerző e nagyobb lélegzetű munka során egyeseket kissé mostohábban kezelt, aminek oka nyilván az, hogy kevesebbszer találkozott velük s nem volt alkalmuk megismerkedni egyéniségükkel, jellemükkel. De még így is felbőltlenül pozitív műnek kell megítélnünk Herceg János visszaemlékezéseit az indulás megpróbáltatásos éveiről és arról, hogy végeredményben két világ között maradt és szíve szerint egyikhez sem tartozott — a harmadik, a jobb világ eljövételének reményében. S még csak azt se mondhatjuk, hogy nem volt igaz, mert bizony mind a két világnak voltak erényei és hibái is, amelyeket a fiatal Herceg János nagyon is éles szemmel felismert.

A könyv legfőbb értéke pedig az a szerénység, amellyel saját személyét és saját írói világát, alkotását felméri — néha talán túlságos szerénységgel. Mert Herceg János írói oeuvre-jében, elsősorban regényeiben olyan értékek élnek, melyeket kritikussai mindmáig nem tártak fel, éppúgy, mint ahogy a nemrég elhunyt Szirmai Károly »polgári« írásművészete felett is átléptek. De nem lépett túl rajta az idő. Sőt. Arany János szavaival: »Nőtön nő tiszta fénye, amint időben, térben távozik«. Talán Bori Imrere vár a feladat, hogy mindezt az egyetemes magyar irodalom felé is felfedezze és méltó helyére állítsa őket. Hercegnél persze nem ez a helyzet. Ő él és alkot és éppen visszaemlékezéseiben megnyilvánuló szerénysége, sőt a művészettel szemben kifejezett alázata az, ami ebben a kötetben szemmel látható és arra serkenti: folytassa és fejezze be életművét.

»Szeressük azt, ami a miénk« — hangzott el hajdanában Szenteleky jelszava. És Herceg János ezzel a kötetével is bizonyítja, hogy szereti mindazt, ami a jugoszláviai magyar irodalom (s ezt ma már senki nem tagadja) sajátja és érdeme. Ezért is kapta meg a napokban az első Szenteleky-díjat, ezt a rangos elismerést. Epp ezért — ismétlem — mi nemcsak emlékezéseinek újabb köteteit, hanem újabb műveit is várjuk.

CSUKA ZOLTÁN

DILEMMÁINK REGÉNYE

BURÁNY NÁNDOR: *Különszoba*.
Forum, Újvidék, 1972.

A szocialista országok egész irodalma bizonyítja a regény szociológia által is alátámasztott tételt: a jó regényhez — ez mindinkább vonatkozik a filmre is — egyformán szükség van mély emberi dilemmákra, nagy választásokra (mert csak az az ember, aki választ, aki dönt, aki habozik és kínlódik a lehetőségek hálójában, lehet regénytéma) és íróra, aki ezeket a dilem-